

Dansens dag 29/4 2005 på Danshögskolan

Presentation av forskningsprojektet *Rörelsen som kroppens minne*

Vi undersöker vad kroppen minns. Rörelsen aktiverar minnet. Rörelsen, beröringen, den fysiska upplevelsen är det som lockar fram minnet från glömskans gömslen. Koreografin relaterar både till det upplevda och upplevelsen av detsamma.

Hur förvaltar vi i nuet det vi har bakom oss (erfarenheter, minnen, kunskap)?
Hur ser framtidsvisionen ut hos den som redan levt länge?

Jag ställer inte erfarenhet mot teori. Den intuitiva och subjektiva tolkningen har företräde. Vi tolkar och läser verkligheten – det vardagenbjuder, utifrån tidigare gjorda erfarenheter. Vi tar minnet i anspråk. Minnet som det glömskan lämnat kvar. Enskilda minnen sammanförda i en ny kontext. Vi berättar inte vad vi varit med om – vi gör. Kroppens rörelser återger minnet av det som en gång hände.

Som konstnär ägnar jag mig ständigt åt att omskapa den s.k. verkligheten så att den bättre motsvarar min längtan, mina behov. Jag måste få det att hända som annars inte sker, skapa debilder som annars inte syns till, ge rum för det som annars inte tar plats. I dansen blir den kunskap viktig som annars inte accepteras, våra fysiska minnen träder fram som viktiga händelser. Dofter, smaker, rörelser, känslor, tankar... Det outtalade.

När jag t.ex. väljer att se rörelsen som kroppens minne, blir det språkligt kommunikativa perspektivet viktigt. Vad är det som gör att vi tror att vi vet? Vi beträder dagligen minnets stigar och trampar runt i spår av det som en gång var. Jag ser det. Jag iakttar. Hur lagras erfarenhet och minne i rörelse? I kroppens rörelser avtecknas spår från liv och erfarenhet av skilda slag. Hur lagras erfarenhet och minne i rörelse? Hur relaterar detta till tid/ålder?

Forskningsprogram

Specifika mål

Danskonsten är av tradition fokuserad på den unga människans uttryck. I detta projekt sätts den äldre människan i fokus i en process som visar på nya möjligheter till konstnärlig gestaltning.

Projektet syftar till att utveckla danskonstens scenkonstnärliga uttryck till att omfatta även äldre som både medverkande och publik, att utveckla nya arrangörsnät för det publika mötet med alla ålderskategorier, motverka ålderism samt till en utvecklad grundforskning kring rörelsens språklighet.

Arbetet spänner över 3 år, 2003-2006. Projektet är ett samarbete mellan E.L.D. och Danshögskolan och bedrivs med stöd från Vetenskapsrådet, Stiftelsen framtidens kultur, Statens kulturråd, Stockholms kommun, Stockholms läns landsting och Rikskonserterna. Danshögskolan utgör projektets bas i nära samarbete med E.L.D. som har arbetslokaler, produktionskontor och det nätverk av medverkande konstnärer/tekniker/producenter och arrangörer som krävs för projektets genomförande. Danshögskolan blir centrum för forskningsdelen. Detta nära samarbete mellan en konstnärlig högskola och en professionell dansensemble är även den en del av projektets metodik. Vi etablerar nya modeller för samverkan mellan konstområdets olika aktörer.

De föreställningar som är en del av projektets mål, visas på skolor, institutioner, offentliga scener - nationellt och internationellt. Dessutom ska hela processen dokumenteras i text, foto och video för att dokumentationen ska kunna ge en konstnärlig gestalt i dvd form. En bok ska produceras och Svt

utbildningsradion gören programserie i höst om projektet.

Områdesöversikt

Projektet representerar ett nytt område inom danskonsten och dess samverkan med forskningsområden av avgörande betydelse för en utvecklad kunskap om det betydelsebärande och det kommunikativa i mänsklig rörelse. Samarbetet mellan medverkande konstnärer och forskare gör det också möjligt att fokusera på utvecklade estetiska aspekter som bl.a. vår kulturella syn på och värdering av den åldrade kroppen.

Det finns alltså ingen forskning att referera till inom danskonstområdet. Därför är det viktigt med den forskarkompetens som i projektets referensgrupp representeras av socialgerontolog Lars Andersson, professor Åldrecentrum, sociolog Lars Göran Karlsson, Umeå Universitet, filosof Bengt Brylde, Göteborgs Universitet och ek.dr. Emma Stenström, Handelshögskolan. I referensgruppen medverkar också Helene Karabuda och Jam Abramsson som är dansare samt bildkonstnär Malin Arnell.

Inom Danshögskolan finns kompletterande kompetens av skilda slag, samt en stark vilja till den utveckling projektet förespråkar. Min egen tidigare forskning har t.ex. utgått från studier av barn och ungdomar i danskonstnärliga processer. Då har frågeställningarna framförallt handlat om rörelsens språklighet – vad som utgör den kommunikativa resursen i rörelsen och hur denna påverkas av kulturella arv, klimat, genus m.m. Om detta har jag skrivit i mina två böcker: *Danskonst i språkets utmarker* och *Danskonst i fruset landskap* samt i en rapport: *Fittjaprojektet*. De tankegångar om konstnärlig forskning som ligger till grund för detta projekt, har jag skrivit om i den senaste volymen i skriftserien. Jag kallar den *Danskonst i nöd och lust*. Samtliga dessa böcker finns att tillgå här på Danshögskolan.

Projektbeskrivning

Konstnärens roll är att sätta kreativa processer i sammanhang där målet inte är givet. Där risktagandet är en viktig del och där den insikt och kunskap som processen genererar kanske är målet lika mycket som ”produkten” – verket. Konsten utgör den frizon där våra behov av såväl känslomässig som intellektuell stimulans ges spelrum. Konsten som rum för det irrationella och djupast mänskliga. Jag ser också arbetet med dansen som en språklig grundforskning, som det som kan utveckla vår förmåga till perception och kommunikation. Det som gör det möjligt att mötas.

Arbetet belyser dans och rörelse, gestaltning och koreografisk iscensättning, i perspektiv av dansens specifika karaktär som konstnärlig uttrycksform. Detta med inriktning mot frågor om erfarenhet, minne och förkroppsligande. En belysning bygger på den form av praktisk kunskap som är det konstnärliga skapandets egen typiska kunskapsform dvs. kroppslig erfarenhet. Projektet tillämpar och prövar denna genom koreograferad iscensättning av den åldrade människans subjektiva erfarenheter. Arbetet med rörelsestudier av äldre människor ger det forskningsmaterial som utgör grunden i den koreografiska processen för en presentation av rörelsen som kroppens minne.

Att se sin egen rörelse som en språklig handling är en källa till kunskap om det meningsbildande. Genom att iakttä även andras rörelse lär vi oss avlyssna omvärlden. Tillsammans prövar vi dessa teser och relaterar dem till personliga erfarenheter. Arbetet videodokumenteras och analyseras av mig och referensgruppens medlemmar.

Föreställningen **Döden, döden!** utgör sista delen i den scenkonstnärliga redovisningen av projektet. Arbetet påbörjades hösten 2003 med solot **Minnet** och följdes 2004 av **Med ögat mitt i pannan**.

Sedan januari har två grupper arbetat parallellt, den ena bestående av äldre professionella dansare:

Hervor Sjöstrand, Kari Sylwan, Conny Borg och Jan Abramsson samt sångarna Margaretha Hallin och Erik Saedén, och den andra av äldre amatörer utan tidigare scenkonstnärlig erfarenhet. Arbetet har bedrivits i workshops utifrån deltagarnas subjektiva erfarenheter och minnen. Detta arbete har resulterat i koreografi som baseras på kroppens minne av det som en gång var. Bägge dessa grupper har givit det rörelsematerial som utgjort grunden för det koreografiska arbetet med **Döden, döden!** Tonsättaren Jonas Bolin arbetade tillsammans med sångarna med rösten som instrument. Han komponerade musiken utifrån den koreografiska processens framväxt, som en dialog mellan dansen och det musikaliska uttrycket. Konstnären Torbjörn Johansson har även han följt processen och utifrån den utformat scenrummet.

Några ord om workshop arbetet

Vi arbetade med rörelsestudier tillsammans med en grupp pensionärer utan tidigare erfarenheter av danskonst. Ca 140 65+ sökte till projektet. Vi valde ut 17 medverkande från den grupp om 53 personer som blev kallade till audition den 1 december 2004. Samtliga tackade ja - 6 män och 11 kvinnor mellan 63 och 90 år.

Kriterierna för våra val var tre: olika karaktärer, spridd åldersfördelning och bägge könen skulle vara representerade. Vi visste ingenting om de enskilda deltagarna, förutom deras ålder. När vi träffades fick vi höra lite om de olika deltagarnas historia och tidigare yrkesliv. Där finns f.d. förskolelärare, förläggare, psykoterapeut, sjukgymnast, biståndsarbetare, bankman, gynekolog, skådespelare, statsanställd, designer, socialsekreterare, jurist, högläsare, kemist, administratör, konsult m.fl. Denna första samling dokumenterade vi i video. Ett TV team från UR var också där. Projektet har rönt stor uppmärksamhet i media.

Deltagarna var fantastiska människor som förbehållslöst bjöd på sig själva. Oförglömliga kommentarer som: ”vi är så gamla att vi kan göra vad vi vill utan att bry oss om vad andra ska tycka”, ”Jag gör vad jag vill. Har inget att förlora” osv. Alla arbetade mycket intensivt med en generös attityd emot varandra i stor koncentration.

Deras olika personligheter blev mycket tydliga. Det var spännande att se deras rörelseuttryck växa fram och att bevittna helt nya upptäckter. En del tyckte att det var svårt att komma ihåg rörelser, att komma överens, att få plats med sina olikheter. Alla tyckte arbetet var utmanande på ett positivt sätt.

Efter en kort uppvärmning introducerades dagens arbete. Ett exempel: Alla fick söka sig en plats i rummet och inta en viloposition. Blunda. Jag bad dem tänka igenom gårdagen. Vad hände från det du vaknade till dess dagen tog slut? Av alla dessa bilder, händelser, ögonblick – välj ut ett och fokusera alla tankar på detta.

När alla valt en bild, ett ögonblick eller en episod, fick alla sätta igång och improvisera. Var och en uppmanades att söka efter rörelser som för henne eller honom uttrycker upplevelsen av det valda minnet. Jag poängterade som vanligt att försöka avstå från att berätta om, ”mima” själva händelsen och istället verkligen fokusera på upplevelsen av. Det handlar alltså inte om att ge oss andra en bild av vad som hände utan uppgiften fokuserar helt på den subjektiva upplevelsen.

Efter en stunds arbete fick alla redovisa den pågående processen. Därefter ytterligare bearbeta materialet till en liten komposition. Det innebar att variera tempo, försöka lämna realismen till förmån för ett fördjupat uttryck/upplevelse. Ingen fick berätta vad som låg till grund för kompositionen.

Fantastiska små arbeten visades upp! Otroligt spännande och många gånger överraskande uttryck.

Efter introduktion av övningar som ovan, kunde vi ge en uppgift för eget arbete hemma. Alla skulle välja fritt ett minne och på samma sätt, med samma metod, bearbeta detta till en komposition.

Några reflektioner:

I denna fas av processen är det viktigast att identifiera jaget och att se betydelsen av den subjektiva upplevelsen. Vad får kroppen att bli medgörlig? Förståelsen av uppgiften är en del, motivationen att göra en och kunskapen om rörelsen en annan. Även om jag vill och förstår är det inte alltid så lätt att få kroppen att göra.

Vad är ett minne i förhållande till en händelse och det kroppen uttrycker när vi tänker på den? Går det att omsätta tanken/minnet i rörelse och kan jag medvetet styra det uttrycket så att det för mig överrensstämmer med det tänkta?

Jag tror att vi alltid omformar minnet efter hur vi vill minnas det. Självt litar jag mer på kroppen än på tanken. Vad är det då som får oss att minnas? Fysiska impulser, lukter, ljud, text, ord, tankar som passerar...

Det finns en skönhet i det obekanta, en lust i det där sökandet efter det vi inte vet. Jag är övertygad att vi känner igen vad som är viktigt när det "händer". Vi dansar och rörelsen växer fram som våra kroppars röster ungefär som ordet växer fram medan vi talar. Rörelsen kan dock inte talas eller tänkas fram. Den måste göras för att finnas.

Sökandet efter det "begriplighet", efter det som kan kännas igen som normalt och igenkännbart, är i fokus framförallt hos männen. Flera av dem har svårt att se meningen i att uttrycka annat än det som motsvarar det realistiska återgivandet. Jag upplevde dock att arbetet verkligen banade väg och öppnade för ett annat tänkande. Särskilt intressant tyckte jag att det var när samtalet handlade om minnet som uttryck för det motoriska inlärda. Att särskilja inlärda rörelsemönster, funktionella rörelser och rörelser för känslomässiga upplevelser.

Vad är sant (verkligt) och för vem? Vi konstruerar våra minnen. Bygger bilden av den genomlevda erfarenheten. Det är spännande för många att lämna berättelsen om till förmån för gestaltningen av. Mellan den lämnade realismen och den av känslan formade rörelsen, utspelas äventyr. Processen återspeglar förvirring, frustration, upptäcktsens "Aha!" och den euforiska känslan av att lyckas. När den sökande finner ett uttryck han eller hon kan känna igen som sitt eget.

När vi sedan tar arbetet vidare uppstår ännu något nytt. Den valda rörelsen lyfts ur sitt sammanhang och får en ny mening. Denna nya mening visar sig ofta upplevas som tydligare än den ursprungliga... Så gagnar vi alla förvånade, häpnade och glatt överraskade av nya upptäckter!

Att förflytta rörelsen till nya rumsliga och konceptuella sammanhang upplevs av många som spännande. Inte bara sättet att göra förändras utan också sättet att se och tala om det sedda.

Jag iakttar och konstaterar att många viktiga insikter får jag av deltagarna när de inte arbetar utan befinner sig i avslappnade sammanhang mellan redovisningarna och arbetsuppgifterna. De var så nakna!

Många och oavsiktliga möten i arbetets hetta, laddar ögonblicken med starka uttryck. Flera har talat om skönheten i kroppens rörelse men associationer har också gått till John Cleese... Reflektioner har givits kring kroppen som källa, att män och kvinnor har samma behov och grund för sina uttryck men gestaltar dem på helt olika sätt. Vi har talat om funktionell rörelse, rörelsemotorik och rörelsegestaltning utifrån estetiska motiv.

Funderar över varför mäns arbete drabbar så mycket starkare än kvinnornas. Varför får deras gestaltningar så stort genomslag? Kanske är det den blottlagda sköra ömtålighet som synliggörs när

de så förbehållslöst berättar om sina upplevelser i rörelsegestaltning? ”Män gör inte så”. Män uttrycker inte sina känslor på det sättet. Det bryter konvention och tradition. Vi kvinnor rör oss mer över hela registret och kontrasten mot vad vi tidigare sett och erfarit blir inte lika stor. Jag har frågat alla som tittat på vad de minns, och det är hela tiden männen som lyfts fram – och Maj. Hon är speciell (inte bara pga av sin ålder).

Dokumentationen

Arbetet har genererat mycket material och dokumentationen är omfattande. Det blir en spännande process att analysera utifrån de frågeställningar vi presenterat i projektet. Mycket av det vi arbetat med i workshopform, tog vi vidare in i processen med dansarna.

Orden trängs. I projektets metodik har jag valt att undvika dem. Vi undviker både det talade ordet och text. Däremot skriver alla inblandade dagbok. Dessa förvaltas av den enskilde tills projektets sista fas, arbetet med dokumentationen, tar vid. Denna arbetsmetod har uppskattats av de flesta inblandade. Det vi gör, den praktiska processen är i fokus. Vi föreställer inte. Vi är det vi gör. Dansen blir verklig och högst påtagligt närvarande. Rörelser som tecken. Rörelsen som kroppens minne.

Hela mitt medvetande upptas av detta pågående. Bilderna trängs och lämnar mig inte ifred. Otåligt väntar jag på de utsatta timmar jag får dela med dansarna. Mer, jag vill se mer...

Vi är övertygade om projektets betydelse i termer av nya kunskaps- och forskningsområden, utveckling av estetik och begreppsbildning samt en förankring av den samtida danskonstens möjligheter och funktion i vår kultur idag. Att se konsten som en angelägenhet för flera. Att göra begripligt det som inte befästs i ord. Att göra om verklighetsbeskrivningen. Att tillföra verkligheten det som gör den än mer märkvärdig och spännande att vara del av... ”

Tidsplan

2003 projektplanering, finansiering, etablering av referensgrupp, förberedande rörelsestudier och begreppsarbete, dokumentation

2004 workshops, seminarier, koreografi/instudering, musikkomposition/instudering, ÖM, dokumentation

2005 repetitioner, ÖM, kostym/scen/ljus, världspremiär Döden, döden!, video/dvd/TV produktion, dokumentation

2006 utvärdering, summering, bokproduktion, visningar och distribution av video/dvd/TV produktion, dokumentation

Finansiering av projektet

Vetenskapsrådet (projektets forskningsdel, delproduktion, dokumentation och utvärdering)

Statens Kulturråd (dansproduktion scenkonstnärligt verk)

Danshögskolans nämnd för forskning och konstnärlig utveckling (seminarier DH, studentmedverkan)

Svenska Institutet (utlandsresor, tumé)

Svenska Rikskonserter (beställningsverk tonsättare)

SVT (TV produktion)